

**AN'ANAVIY XONANDALIK - MILLIY MADANIY MEROSNI
ASRASH VA UZLUKSIZ TA'LIMDA DAVOM ETTIRISH OMILI**

Kulto'rayev Islomjon Jo'ra o'g'li

Termiz Shahar 11-maktab musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada an'anaviy xonandalik san'atining milliy madaniy merosni asrashdagi o'rni, uni uzluksiz ta'lim tizimi orqali davom ettirishning ahamiyati yoritilgan. Shu bilan birga, ustoz-shogird an'analarining zamonaviy ta'limda tutgan o'rni, milliy qadriyatlarga asoslangan pedagogik yondashuvlar ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: an'anaviy xonandalik, madaniy meros, uzluksiz ta'lim, ustoz-shogird an'anasi, milliy qadriyatlar, ijrochilik madaniyati.

Kirish

O'zbekiston qadimdan musiqa madaniyati rivojlangan yurt sifatida tanilgan. Xalqimizning ruhiy olami, urf-odatlari, hayot falsafasi musiqada, xususan, an'anaviy xonandalik san'atida o'z ifodasini topgan. Bu san'at turi xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va milliy o'zligini namoyon etuvchi beqiyos boylikdir. Shu boisdan ham bugungi kunda an'anaviy xonandalikni o'qitish, uni uzluksiz ta'lim tizimiga singdirish, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash eng muhim maqsadlardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

An'anaviy xonandalik faqatgina musiqa ijrochiligi emas, balki xalq hayoti, urf-odatlari, diniy e'tiqodi va badiiy tafakkurining ifodasidir. Har bir maqom, xalq qo'shig'i yoki mumtoz ashula o'zida o'tmish avlodlarning tajribasini, hissiyotini, hayotga munosabatini aks ettiradi. Shu bois an'anaviy xonandalikni saqlab qolish - bu xalqning madaniy genofondini asrash demakdir. Bugungi kunda bu yo'nalish UNESCO nomoddiy madaniy me'rosi ro'yxatiga kiritilgan maqomlar, xalq kuylari orqali ham xalqaro e'tirof topmoqda. An'anaviy xonandalikda ustoz-

shogird tizimi alohida ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat texnik mahorat, balki ruhiy, axloqiy va badiiy yetuklikni ham shakllantiradi. Ustozdan shogirdga o'tuvchi bu bilimlar tizimi yuzlab yillar davomida an'anani uzviy saqlab kelmoqda. Hozirda ushbu tajriba musiqa maktablari, kollejlari, oliy ta'lim muassasalarida metodik asos sifatida qo'llanmoqda. Ta'lim tizimining uzluksizlik tamoyili - bu o'quvchi bosqichma-bosqich chuqurlashib boruvchi bilim olishini ta'minlashdir. Shu jihatdan an'anaviy xonandalik darslari:

- musiqa maktablarida – xalq kuylarini o'rganish orqali milliy ohangni his qilishni;
- kollej va institutlarda – maqomlar, mumtoz ashulalar, ijro uslublarini tahlil qilishni;
- malaka oshirish markazlarida – ustozlar tajribasini ilmiy asosda davom ettirishni nazarda tutadi.

Bu jarayon milliy merosni nafaqat ijrochilik, balki ilmiy-pedagogik faoliyat orqali ham davom ettirish imkonini beradi. An'anaviy xonandalik san'ati xalq og'zaki ijodi va mumtoz musiqa an'analari tayanadi. Har bir ashula, maqom yoki xalq qo'shig'i xalqning tarixiy xotirasi, hayot falsafasi, ijtimoiy qarashlari bilan chambarchas bog'liqdir. Shu boisdan bu san'at turi "madaniy merosning tirik ko'rinishi" sifatida e'tirof etiladi. An'anaviy xonandalik xalqning o'zligiga, tiliga, ruhiyatiga va qadriyatlariga chuqur singib ketgan bo'lib, u millatning **madaniy genofondini** saqlashda o'ziga xos vosita vazifasini bajaradi. Bugungi kunda bu merosni o'rganish va o'qitish, yosh avlodga yetkazish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. An'anaviy xonandalik san'atida bilim va mahorat asrlar davomida ustoz-shogird tizimi orqali uzatilgan. Ustoz nafaqat texnik bilimlarni, balki ijroning falsafiy mazmunini, sahna madaniyatini, xonandaning ichki dunyosini shakllantiruvchi ma'naviy qadriyatlarni ham o'rgatgan. Bu tizimning o'ziga xos jihati shundaki, unda shogird o'z ustozining maktabini davom ettiradi, lekin ijroda o'z uslubini shakllantirish imkoniga ega bo'ladi. Zamonaviy ta'lim tizimida bu an'ana qayta tiklanib, **mentorlik modeli** orqali davom ettirilmoqda. Musiqa ta'limi muassasalarida ustoz-shogird yo'nalishidagi ijodiy laboratoriyalar,

mahorat darslari va ilmiy seminarlar bu jarayonni qo'llab-quvvatlamogda. An'anaviy qo'shiqlarning aksariyati xalqning hayotiy falsafasi, vatanparvarlik, muhabbat, mehr-oqibat, sabr-toqat va adolat g'oyalarini tarannum etadi. O'quvchi ushbu asarlarni o'rganish orqali nafaqat musiqiy mahorat, balki **milliy tafakkur, ma'naviy onglik va ijtimoiy mas'uliyat**ni his etadi. Shu ma'noda, an'anaviy xonandalik fani yoshlar ongiga milliy qadriyatlarni singdirish, ularni o'z xalqiga sodiq, vatanparvar inson sifatida shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda an'anaviy xonandalikni rivojlantirishda **axborot texnologiyalarining o'rni tobora ortib bormogda**. Xalq maqomlari, mumtoz ashulalar, xalq xonandalari ijrosini raqamlashtirish, audio-video arxivlar yaratish, interaktiv ta'lim platformalarini ishlab chiqish bu yo'nalishdagi dolzarb ishlar sirasiga kiradi. Masalan, "Maqom kutubxonasi" loyihasi yoki "O'zbekiston an'anaviy musiqasi" elektron bazasi orqali yoshlar milliy meros bilan bevosita tanishish imkoniga ega bo'layapti. Bunday yondashuv an'anaviy san'atni zamon bilan hamnafas rivojlantirish, uni global maydonda targ'ib etish uchun yangi imkoniyatlar ochmogda. An'anaviy xonandalik bugungi kunda nafaqat milliy madaniyat tarkibiy qismi, balki **madaniy diplomatiya vositasi** sifatida ham ahamiyat kasb etmogda. O'zbekiston xonandalari xalqaro maqom festivallari, madaniyat haftaliklari va musiqiy anjumanlarda ishtirok etish orqali milliy merosni dunyoga tanitmogda. Bu orqali xalqaro maydonda O'zbekistonning ijobiy madaniy qiyofasi shakllanmogda. Shuningdek, xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda "maqom ta'limi", "O'zbekiston an'anaviy musiqasi" kabi yo'nalishlar bo'yicha dasturlar joriy etilmogda.

Milliy merosni saqlashda zamonaviy yondashuvlar. Raqamli texnologiyalar, audio-video arxivlar, onlayn ta'lim platformalari orqali an'anaviy xonandalikni o'rganish va targ'ib etish yangi bosqichga ko'tarilmogda. Maqom va xalq qo'shiqlarini raqamli shaklda saqlash, yoshlar uchun virtual darsliklar yaratish, interaktiv o'quv dasturlarini joriy etish bu san'atning zamonaviy davrda davomiyligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, an'anaviy xonandalar ishtirokidagi mahorat darslari, festivallar, onlayn kontsertlar yoshlar uchun katta ruhiy

motivatsiya bo'lmoqda.

Xulosa. An'anaviy xonandalik milliy madaniyatimizning bebaho boyligi, xalqimizning ruhiy va ma'naviy o'zligini ifodalovchi san'at turidir. Ustoz-shogird tizimi, uzluksiz ta'lim va zamonaviy raqamli imkoniyatlar uyg'unligida bu san'atning istiqboli yanada kengaymoqda. Shunday ekan, an'anaviy xonandalikni o'qitish tizimini takomillashtirish, uni barcha ta'lim bosqichlariga singdirish - madaniy merosni asrash va milliy o'zlikni davom ettirishning eng muhim omilidir.

Yuqoridagi fikrlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy xonandalik nafaqat san'at turi, balki **milliy o'zlikni asrash, avlodlar orasida ma'naviy bog'liqlikni ta'minlash va ta'lim jarayonida uzluksizlikni mustahkamlash vositasidir.** Ustoz-shogird tizimi, bosqichma-bosqich o'qitish va raqamli texnologiyalar uyg'unligida bu san'at o'z tarixiy ildizini saqlagan holda yangi bosqichda davom etmoqda. Demak, an'anaviy xonandalikni uzluksiz ta'lim tizimi orqali rivojlantirish bu milliy madaniy merosni avloddan avlodga uzluksiz yetkazishning eng ishonchli yo'lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Matyoqubov O. O'zbek maqom san'ati tarixi. Toshkent: Fan, 2014.
3. Qodirov M. Musiqa ta'limi metodikasi. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi "Madaniyat va san'at to'g'risida"gi qonuni. Toshkent, 1998.
5. UNESCO. Intangible Cultural Heritage of Humanity: Shashmaqom of Uzbekistan and Tajikistan. Paris, 2016.